

УДК 338.436-049.5

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Чирва О. Г., Бовкун О. А.

Анотація. В статті розглянуто сутність понять «економічна безпека» та «конкурентоспроможність» з метою виявлення можливих подальших перспектив та стратегій забезпечення ефективності системи економічної безпеки і конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери в Україні. Визначено, що важливим аспектом стратегії забезпечення ефективності системи економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери є її спрямованість на досягнення основних цілей соціально-економічного розвитку, до яких віднесено нарощення ринкової вартості суб'єкта господарювання, забезпечення конкурентоздатності на внутрішніх і міжнародних ринках, перехід на інноваційну модель розвитку тощо.

Ключові слова: економічна безпека, конкурентоспроможність, економічний захист, ризики, кон'юнктура ринку, інвестиційні потоки.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятий «экономическая безопасность» и «конкурентоспособность» с целью выявления возможных дальнейших перспектив и стратегий обеспечения эффективности системы экономической безопасности и конкурентоспособности предприятий агропродовольственной сферы в Украине. Определено, что важным аспектом стратегии обеспечения эффективности системы экономической безопасности и конкурентоспособности предприятий агропродовольственной сферы является ее направленность на достижение основных целей социально-экономического развития, к которым отнесены наращивания рыночной стоимости предприятия, обеспечение конкурентоспособности на внутренних и международных рынках, переход на инновационную модель развития и т. д.

Ключевые слова: экономическая безопасность, конкурентоспособность, экономическая защита, риски, конъюнктура рынка, инвестиционные потоки.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток національної агропродовольчої сфери супроводжується зниженням конкурентоспроможності, що в свою чергу створює загрози для безпеки економіки, при цьому економічна безпека є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності. Система «конкурентоспроможність – безпека» є складною системою, поведінка якої залежить від значної кількості факторів різного походження.

Конкурентоспроможність агропромислового виробництва визначається з економічної точки зору як здатність конкурувати за цінними умовами і якісним параметрам, забезпечуючи при цьому стійке зростання обсягів збуту на внутрішньому і міжнародному ринках.

Виникнення економічних конфліктів призводить до непродуктивності національної економіки, що слугує підґрунтям для більшої зацікавленості агропромислових підприємств до впровадження системи економічної безпеки бізнесу та підвищення рівня конкурентоспроможності.

Проте, стратегії реалізації економічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності залишаються такими, що потребують певного удосконалення та адаптації з огляду на високу динаміку змін зовнішнього середовища і протиріч інтересів суб'єктів господарювання, а, відповідно, і коригування цільових стратегічних показників та розширення масштабів дії нових інструментів економічного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідження різних аспектів функціонування, забезпечення підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств в цілому і підприємств агропродовольчої сфери зокрема, їх захисту як вітчизняного виробника, присвячені праці багатьох вчених. Економічну безпеку та конкурентоспроможність підприємств, як об'єкти дослідження, розглядали такі вчені-економісти: Х. О. Баранюк, І. О. Бланк, К. О. Васьковська, Н. М. Купріна, та ін. [1-7].

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є теоретичне дослідження такого понятійно-категоріального апарату, як «економічна безпека», «конкурентоспроможність» з метою виявлення можливих подальших перспектив та стратегій підвищення економічної безпеки й конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери в Україні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Ефективне функціонування агропродовольчої сфери – це не тільки виробництво продукції, її наявність на внутрішньому ринку та експорт, але й стабільне поповнення бюджету сплатою податків, зборів і платежів та соціальні аспекти: наявність робочих місць, стабільність їх доходу, високий рівень заробітної плати тощо. Питання підвищення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери мають не тільки значення на мікрорівні суб'єктів господарської діяльності, але й на макрорівні національної економічної системи, оскільки ефективна і конкурентоспроможна діяльність підприємств даної галузі суттєво впливає на рівень економічної та продовольчої безпеки України.

Як показали попередні дослідження, актуальними питаннями сучасного ефективного функціонування агропродовольчих підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності, особливо агропромислового комплексу, є протистояння

змін зовнішньому середовищу – впливу всього спектру глобалізаційних процесів на всіх рівнях економічної системи [1].

Отже, економічна безпека підприємств агропродовольчої сфери є досить важливою проблемою, дослідження якої дозволить зробити значний крок щодо підвищення їх ринкових можливостей. Розробка та реалізація стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства агропродовольчої сфери має велике практичне значення у забезпеченні стабільної діяльності підприємства в поточному та стратегічному періодах.

Актуалізація стратегічного управління щодо підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності агропродовольчих підприємств розкривається як у негативному аспекті складної кризової ситуації в галузі, так і господарського комплексу в цілому. Конкурентоспроможність є метою і показником рівня розвитку національного агропромислового комплексу, а економічна безпека є найважливішою умовою його існування.

Наведені аспекти безумовно потребують детального наукового вивчення та розробки методології адаптації стратегій підвищення економічної безпеки та розроблення новітніх підходів до її організації в господарській діяльності підприємств агропродовольчої сфери, що в свою чергу підвищить рівень їх конкурентоспроможності.

Вибір підходів, інструментів та методів стратегічної адаптації повинен характеризуватися передбаченою перспективою покращення системи економічної безпеки, що визначається індикаторами захисту та розширенням зони функціонування підприємств агропродовольчої сфери при оптимальному співвідношенні ризику та очікуваної доходності їх діяльності. Удосконалення стратегії в цьому контексті має набувати форм ефективного менеджменту, що базуватиметься на передбаченні трансформації системи захисту соціально-

економічного розвитку суб'єкта в майбутньому періоді [4].

Відсутність розробленої стратегії економічного захисту та сформованої сукупності цільових показників для комплексної діагностики стану підприємств агропродовольчої сфери, що має адаптуватися до потенційних ризиків трансформації структури економічних відносин, може свідчити про наявність внутрішніх конфліктів у сфері економічного захисту інтересів власників бізнесу, перехідний період від однієї стадії життєвого циклу бізнесу до іншої, що супроводжується змінами інвестиційної та інноваційної активності, методів та принципів використання ресурсного потенціалу, виходом на нові ринки збуту тощо, або загальному зниженні ефективності роботи всіх структурних підрозділів підприємства, зменшенню конкурентоспроможності, погіршенню інтеграційних зв'язків між суб'єктами агропродовольчої сфери та іншими кризовими явищами, що притаманні сучасній економіці агропродовольчої сфери.

Це, відповідно, створює нові напрями реалізації економічних інтересів підприємств агропродовольчої сфери, що супроводжуються певними ризиками та потребують дієвих організаційно-економічних механізмів їх захисту в процесі очікуваних кардинальних економічних змін, які повинно бути втілено в стратегії реалізації економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери та здійснено заходи щодо підвищення їх конкурентоспроможності.

Відомий вчений І. А. Бланк надає наступне визначення стратегії економічної безпеки підприємств, яке використовується із незначними інтерпретаціями та доповненнями науковцями в різних сферах національної економіки, проте, на наш погляд, узагальнює смислове та економічне навантаження для підприємств агропродовольчої сфери: «Стратегія економічної

безпеки є одним із функціональних видів загальної стратегії підприємства, що забезпечує захист його фінансових інтересів від загроз шляхом формування довгострокових цілей такого захисту, вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного коригування напрямів та форм захисту при зміні факторів та умов фінансового середовища його функціонування» [2].

При визначенні сутності категорії «конкурентоспроможність» необхідно враховувати рівень її дослідження, як підкреслює Н. М. Купріна, що підтверджується публікаціями таких вчених як: В. І. Дубницьким, Г. Б. Клейнер, О. В. Іншаковим, К. В. Павловим, І. К. Ларіоновим, В. І. Ляшенко та ін. [5]. Аналіз визначення сутності саме категорії «конкурентоспроможність підприємства» показав, що автори не розглядають як об'єкт дослідження підприємства малого бізнесу. Натомість, саме мікро- та нанорівень дослідження для підприємства, як вважає Н. М. Купріна [6], дозволяє визначити конкурентоспроможність як здатність ефективно функціонувати на споживчому ринку на більш вигідних або більш прийнятних для споживача умовах, порівняно з конкурентами, що сприяє просуванню і збуту продукції (товарів, робіт, послуг) на ринку з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища через забезпечення ефективності всіх видів його власної діяльності та синергетичного ефекту від об'єднаної діяльності на підставі застосування контрактингу, як інструменту забезпечення їх конкурентоспроможності. Поняття «власна» та «об'єднана» діяльність підприємства було структуровано Н. М. Купріною для проведення трансформації діяльності підприємств у контексті оцінювання ефективності їх діяльності та забезпечення конкурентоспроможності [6].

Процеси удосконалення стратегії підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств

агропродовольчої сфери повинні відбуватися на основі коригування основних цільових функцій та гарантувати ефективний захист і стійкий довгостроковий розвиток, що представлено наступними функціями розробленої стратегії та дозволяють прогнозувати стратегічний напрям розвитку і рівень економічної безпеки:

- забезпечує механізм реалізації довгострокових стратегічних цілей очікуваного соціально-економічного розвитку в процесі мінімізації внутрішніх конфліктів;

- базується на реальній комплексній оцінці внутрішніх ресурсів та передбачає зміну внутрішньої ресурсної конфігурації із запитами захисту інтересів власників, потенціал маневрування внутрішнім ресурсом та нарощення ринкової вартості бізнесу за рахунок зниження ризиків вживання альтернативних ресурсів;

- є каталізатором і провайдером підвищення ефективності та прискорення інвестиційних потоків, що також відповідає пріоритетному курсу забезпечення економічної безпеки;

- включає один з пріоритетних системних напрямів соціально-економічного розвитку механізму управління ризиками та механізми імунізації ресурсного потенціалу як превентивні заходи щодо мінімізації наслідків впливу зовнішніх факторів;

- визначає конкурентну позицію підприємства на ринку, в регіоні, порівняно із лідерами галузі тощо та зміщує напрями отримання додаткових конкурентних переваг як на короткостроковий так і на довгостроковий період.

Важливим аспектом стратегії системи підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери є її спрямованість на досягнення основних цілей соціально-економічного розвитку, до яких доцільно віднести в першу чергу нарощення ринкової вартості суб'єкта господарювання, забезпечення конкурентоздатності на внутрішніх

та міжнародних ринках, перехід на інноваційну модель розвитку [3].

Стратегічно важливою умовою економічного розвитку агропродовольчої сфери України має стати трансформація агропродовольчого ринку в напрямі інноваційної моделі розвитку національної економіки, яка б гарантувала високу якість, безпечність і повноцінність харчування без ризиків для здоров'я людей. Формування сегменту ринку, який був би насичений конкурентоспроможною продукцією. Цей підхід має ґрунтуватись на засадах державного регулювання, прийняття стимулюючого законодавства щодо розвитку вітчизняного агровиробництва, які мають базуватися на стандартах, максимально інтегрованих до існуючих стандартів ЄС, створенні національного органу сертифікації продукції сільського господарства, розробці ефективних маркетингових стратегій просування цієї продукції до споживачів та її імпорту, цінова підтримка тощо.

Тому стратегія забезпечення економічного захисту підприємства повинна спиратись на комплексну діагностику та моніторинг відхилень від цільових стратегічних показників діяльності підприємства, розглядатись у розрізі пріоритетних питань соціально-економічного розвитку: рентабельності власного капіталу, синхронізації фінансових та інвестиційних потоків з метою стабілізації фінансового стану підприємства, інвестиційної та інноваційної складової, гнучкій антикризовій політиці, що погоджено із кожним етапом управління ризиками та мінімізацією їх наслідків на підприємствах агропромислової сфери, забезпечення нарощення потенціалу внутрішніх імпульсів та зовнішньої фінансової підтримки в процесі функціонування, ефективні механізми подолання економічних та соціальних конфліктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для гідного представлення результатів роботи кожного підприємства необхідно мати високий

рівень його конкурентоспроможності в цілому та виготовлюваної продукції зокрема.

Ефективним інструментом стратегії підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери, що визначає масштаби й динаміку змін зовнішнього середовища в умовах їх непередбачених

змін, які не отримали діагностики на ранній стадії їх виникнення, залишається моніторинг фінансового ринку, який в найбільшій мірі є показником впливу окремих як позитивних, так і негативних факторів та їх інтеграції на економічний розвиток підприємства (валютний курс, ставки страхування активів, відсотки за короткостроковими кредитами тощо).

Список використаної літератури

1. Баранюк, Х. О. Аспекти забезпечення ефективного функціонування підприємств малого бізнесу харчової промисловості / Х. О. Баранюк // Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття : IV міжнар. наук.-практ.конф., 5-8 жовтня 2016 р. : [тези допов.]. – Одеса, 2016. – С. 245–249.
2. Бланк, І. О. Управління фінансовими ресурсами : навч. посібник / І. О. Бланк. – К. : Омега-Л, 2010. – 768 с.
3. Васьковська, К. О. Розвиток, управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / К. О. Васьковська ; НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса, 2015. – 20 с.
4. Васьковська, К. О. Сутність категорії «конкурентоспроможність діяльності підприємства» / К. О. Васьковська // Науковий вісник ОДЕУ. – 2010. – № 10(111). – С. 165–173.
5. Куприна, Н. М. Конкурентоспособность предприятия: виды и уровень / Н. М. Куприна / Формування ринкової економіки : [зб. наук. праць]. – Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. – Ч. 1. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 567–570.
6. Куприна, Н. М. Власна та об'єднана діяльність підприємств: аспекти визначення ефективності / Н. М. Куприна // Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття : IV міжн. наук.-практ.конф., 5-8 жовтня 2016 р. : [тези допов.]. – Одеса, 2016. – С. 250–255.
7. Чирва, О. Г. Регіональна маркетингова діяльність: стратегічні аспекти підвищення конкурентоспроможності регіону / О. Г. Чирва // Бізнес-навігатор : [науково-виробничий журнал]. – Херсон, 2014. – № 33. – С. 115–121.

Бібліографічний опис для цитування:

Чирва, О. Г. Стратегія підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери / О. Г. Чирва, О. А. Бовкун // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2017. – № 1(2). – С. 96–100.